

गु. १०२

११७

११८

अनुसूचित जाती जमाती आयोग
स्थापन करणेंबाबत...

महाराष्ट्र शासन

सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य व विशेष सहाय्य विभाग,

शासन निर्णय क्र. राभाआ/२००३/प्र.क्र.१७५/मावक-१

मंत्रालय विस्तार भवन, मुंबई-४०० ०३२

दिनांक १ मार्च, २००५

प्रस्तावना : राज्य शासनाने २००३-२००४ करिता सामाजिक न्याय संकल्पनेवर आधारित अर्थसंकल्प सादर केलेला आहे. राज्य शासनाच्या नवीन अर्थसंकल्पात काही संकल्पना आणि विविध विभागांशी संबंधित अशा उदा. सामाजिक जबाबदारी, सामाजिक न्याय निर्देशांक, सामाजिक विलीनिकरण, इ. अंतर्भूत आहेत. या सर्व योजनांचा विविध विभागांशी संबंध आहे. म्हणून त्यावर सर्व विभागांशी समन्वय साधून योजनांची अंमलबजावणी करणे क्रमप्राप्त आहे. सदर काम हे व्यापक आणि अत्यंत महत्वाचे आहे. याकरीता समर्पित अशा प्रभावी आणि सक्षम यंत्रणेची आवश्यकता आहे. अर्थसंकल्पात नवीन संकल्पना बाबत तसेच सामाजिक न्यायाचे तत्त्व प्रभावीपणे राबविण्यासाठी मा. मुख्यमंत्री महोदयांनी अनुसूचित जाती / जमाती आयोग नेमणेबाबत दि. २५ जुलै, २००३ रोजी विधानसभेने घोषणा केलेली होती. उपरोक्तप्रमाणे उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी नवीन अधिनियमाद्वारे महाराष्ट्र राज्य अनुसूचित जाती/जमाती आयोग निर्माण करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :- अनुसूचित जाती जमाती समाजाच्या मागण्यांच्या अनुषंगाने या समाजाच्या सध्याच्या सामाजिक, शैक्षणिक, आर्थिक व सांस्कृतिक राजकीय वगैरे संस्थास्थितीचा अभ्यास करण्याच्या अनुषंगाने शासनसभेच्या उपाययोजना सुचविण्यासाठी खालीलप्रमाणे एक आयोग गठीत करण्यात येत आहे :-

- १) अध्यक्ष - १ पद
- २) अशासकीय सदस्य - ४ पदे

सदर आयोगाचे नांव "अनुसूचित जाती/जमाती आयोग" असे राहील. सदर आयोगाचे मुख्यालय हे जागेच्या उपलब्धतेनुसार शासन ठरविलेला ठिकाणी असेल.

या आयोगात अध्यक्ष आणि ४ अशासकीय सदस्य यांचा समावेश असेल. या अशासकीय सदस्यांचे पदेनाम खालीलप्रमाणे असेल.

- अ) सदस्य (विधी)
- ब) सदस्य (सेवा)
- क) सदस्य (सामाजिक व आर्थिक विकास)
- ड) सदस्य (नागरी हक्क)

३) सदर आयोग आणि शासन यात समन्वय तथा कामकाजाबाबत संपर्क साधण्यासाठी तसेच शासनाचे प्रशासकीय नियंत्रण ठेवण्यासाठी शासनाचे विभाग प्रमुख हे आयोगाचे परामर्श

सदस्य म्हणून नेमणूक करण्यात आले. तसेच खालीलप्रमाणे तीन शासकीय विभागांमधून आयोगाचे सदस्य नेमण्यात आले. (3)

- अ) प्रधान सचिव
- ब) सामाजिक न्याय विभाग
- क) प्रधान सचिव
- ख) आदिवासी विकास विभाग
- ग) पोलीस महासंचालक
- घ) महाराष्ट्र राज्य, मुंबई

आयोगाचे सदस्य आणि अशासकीय सदस्य यांचे नियुक्ती, त्यांचे वेतन आणि भत्ते तसेच सल्ल्याचे मागधून व भत्ते, त्याप्रत्यर्थ येणारा वार्षिक खर्च तसेच आयोगाच्या अधिकारी/कर्मचारीवृत्तीसाठी येणारा खर्च कार्यालयीन/प्रवास खर्च यांचा ग्रीष्मकालीन परिशिष्ट-अ मध्ये जोडला असून आयोगाचे अध्यक्ष, सदस्य आणि सचिव यांची संक्षेपित कृतव्य परिशिष्ट-ब प्रमाणे राहतील.

महाराष्ट्र राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(वे.क.कुमावत)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,
प्रधान सचिव, सामाजिक न्याय विभाग, मंत्रालय, मुंबई
प्रधान सचिव, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
पोलीस महासंचालक, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
संचालक, समाजकल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
सर्व विभागांमधील मानवल्याण अधिकारी,
सर्व विशेष जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी,
निवड नरेशी का. मावव-१

प्रति,
प्रधान सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
प्रधान सचिव, गृह विभाग, मंत्रालय, मुंबई
यांच्या माहितीसाठी.

परिशिष्ट-अ

१. आयोगाचे अध्यक्ष आणि अशासकिय सदस्य यांची नियुक्ती.

आयोगाचे अध्यक्ष व अशासकिय सदस्य यांची नियुक्ती राज्य शासनाकडून करण्यात येईल.

ज्या व्यक्ती सक्षम आहेत आणि अनुसूचित जाती आणि जमाती यांना न्याय प्रदान करू शकतील आणि जे निःस्वार्थीपणे सेवा प्रदान करू शकतील आणि अचोटीयुक्त आहेत अशांची अध्यक्ष म्हणून नियुक्ती करण्यात येईल.

(अ) सदस्य (विधी)

सदस्य (विधी) यांची नियुक्ती विधी तज्ञांच्या संवर्गातून करण्यात येईल. या व्यक्तीला क्रिगिनल मॅटर्स व विधी विषय शिकवण्याचा अनुभव तसेच कायद्यात सुधारणा करण्याबाबत आणि लेजिस्लेशन बाबतचा अनुभव असणे अपेक्षित आहे. याबाबतीत सरासाधारणपणे ३ व ५ वर्षांचा किमान अनुभव असावा.

(ब) सदस्य (सेवा)

सदस्य (सेवा) यांची नियुक्ती राज्य शासनाच्या सचिव दर्जाच्या सेवा निवृत्त अधिकार्यांच्या प्रवर्गातून किंवा केंद्र शासनाच्या तत्सम दर्जाच्या सेवानिवृत्त अधिकार्यांच्या प्रवर्गातून करण्यात येईल.

(क) सदस्य (सामाजिक व आर्थिक विकास)

सदर सदस्याची नियुक्ती विशिष्ट किंवा नामांकित अशासकिय संघटना यामधील अनुभव असणारी व्यक्ती असावी.

(ड) सदस्य (पी.सी.आर. आणि अत्याचार निवारण)

सदर सदस्याची नियुक्ती पोलीस महानिरीक्षक या दर्जाचा सेवा निवृत्त अधिकारी किंवा त्यांना सामाजिक न्याय प्रकरणे हाताळण्याचा चांगला अनुभव असावा.

(१) सदर ४ सदस्यांपैकी एक सदस्य स्त्री सदस्य असेल. तसेच या ४ सदस्यांपैकी २ सदस्य ३ अनुसूचित जमातीपैकी आणि २ सदस्य अनुसूचित जातीपैकी असेल.

(२) आयोगाचा कालावधी हा ३ वर्षांचा असेल.

(३) पहिल्या दिड वर्षांकरिता अनुसूचित जातीच्या व्यक्तीची अध्यक्ष पदावर नियुक्ती करण्यात येईल आणि आखंड उर्वरित कालावधीसाठी अनुसूचित जमातीच्या व्यक्तीची नियुक्ती करण्यात येईल.

२. अध्यक्ष आणि सदस्य यांचे वेतन आणि भत्ते.

(अ) आयोगाच्या अध्यक्षांना / महाराष्ट्र राज्याच्या सचिवांना अनुज्ञेय असतील वेतन व भत्ते प्रतिमाह देण्यात येतील. अध्यक्षांची नियुक्ती किंवा सहायिकांमधून निवड करून करण्यात आली असेल तर त्यांची वेतननिश्चिती महाराष्ट्र राज्य सेवा (नियुक्तीवेतन) नियम १९८२ मधील नियम १५७ (१) नुसार करण्यात येईल.

(ब) अध्यक्षांना वेना भाडे नत्वावर निवास-स्थान देण्यात येईल.

(क) महाराष्ट्र शासनाच्या सचिवांना जे भत्ते, सुविधा आणि दौऱ्यावर असतील ते प्रवास भत्ते अनुज्ञेय आहेत ते सर्व आयोगाच्या अध्यक्षांना अनुज्ञेय असतील.

३. अशासकीय सदस्यांचे मान पन व भत्ते

(अ) आयोगाचे सदस्य यांना प्रतिमाह रु.१०,०००/- मान पन आणि महाराष्ट्र राज्याच्या सचिवांना अनुज्ञेय असल्याने भत्ते देण्यात येतील.

(ब) महाराष्ट्र राज्याच्या सचिवांना ज्या सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या आहेत त्या सर्व सुविधा या अशासकीय सदस्यांना उपलब्ध असतील.

(क) सदस्यांना सचिवांचा दर्जा असेल तसेच राज्य शासनाच्या सचिवांना दौऱ्यावर असताना जे प्रवास भत्ते अनुज्ञेय आहेत तेही या अनुज्ञेय असतील.

परिशिष्ट-४

सहस्रराज्य अनुसूचित जाती / जमाती आयोगाचे अध्यक्ष, सदस्य आणि सचिव यांची संक्षेपात कर्तव्ये व लीलप्रमाणे :-

१) अध्यक्ष :

- अ) आयोगाच्या बैठकीचे अध्यक्ष म्हणून कार्यवाही.
- ब) आयोगाच्या विविध शिफारशी शासनास अवगत करणे.
- क) विकास योजनांच्या साध्यावरून लक्ष ठेवणे आणि त्यांचे मूल्यमापन करणे.
- ड) अनुसूचित जाती / जमातीच्या विविध समस्यांबाबत राज्य शासनाशी संपर्क ठेवणे.
- इ) अनुसूचित जाती / जमातीच्या विकास योजनांबाबत वार्षिक अद्यसंचालप तयार करणेबाबत शासनास सल्ला देणे.

२) आयोगाचे सचिव :

- अ) आयोगाचे प्रशासकीय प्रमुख.
- ब) आयोगाच्या अधिकार्यांचे सहाय्यतेने, आयोगास त्यांची कामे पार पाडणे.
- क) आयोगाच्या बैठकीसाठी कार्यसूची (अर्जेन्डा) तयार करणे आणि आयोगाच्या वर्तमान बैठक घेऊन घेणे.
- ड) बैठकीचे कार्यवृत्त पाठविणे.
- इ) प्रशासकीय बाबी हाताळणे व अशा बाबींबद्दल योग्य ते आदेश पारित करणे.
- फ) शासनास सादर करावयाचे आयोगाचे विविध अहवाल अंतीम करणे.

३) सदस्य (विशेष) :

- अ) आयोगाच्या बैठकीत सक्रिय भाग घेणे.
- ब) विधी विषयक बाबींवर लक्ष ठेवणे.
- क) आयोगास विशेष विषयक नमूद देणे.
- ड) पोलीस आणि अत्याचार निवारण अधिनियमाखालील प्रलंबित प्रकरणांच्या स्थितीवर लक्ष ठेवणे.
- इ) अनुसूचित जाती / जमाती यांची विकास विषयक माहिती आयोग आणि शासन यांना अवगत करणे.

४) सदस्य (सामान्य) :

- अ) अनुसूचित जाती / जमाती यांच्या सेवा विषयक बाबींबद्दल तक्रारी स्विकारणे.
- ब) सेवा निवृत्ती / भरती, शिक्षण क्षेत्रातील प्रवेश, निवडणूक विषयक बाबी यांच्या आरक्षण धोरणांच्या अंमलबजावणीचे आढावा घेणे.
- क) आरक्षण धोरण अंमलबजावणीबाबत आयोगाला उपाययोजना सूचविणे.

५) सदर (सामाजिक आर्थिक विकास) :

- अ) अनुसूचित जाती जमातीबाबत संवेदन.
- ब) अनुसूचित मधून जरा / जमाती वागळण्यात शिफारशी करणे.
- क) अनुसूचित जाती / जमातीतील कुटुंबांच्या सामाजिक आर्थिक विकासासाठी उपयोजन सूचविणे.
- ड) अनुसूचित जाती / जमाती संबंधीत सामाजिक आर्थिक विकासाच्या विद्यमान योजनांच्या अंमलबजावणीचे मूल्यमापन करणे.

६) सदस्य (पी.सी.आर. व अत्याचार निवारण) :

- अ) राज्यातील पी.सी.आर. व अत्याचार संबंधीत प्रकल्पांचा आढावा घेणे.
- ब) अत्याचारास्त व्यक्ती / कुटुंबांना देण्यात येणाऱ्या कामांवर लक्ष ठेवणे.
- क) जिल्हा व्ही.जी.लन्स अँड कंट्रोल कमिटीच्या प्रातीचा आढावा घेणे.
- ड) अत्याचार घडलेल्या ठिकाणांना प्रत्यक्ष भेट देणे.
- इ) अत्याचारास्त व्यक्तींच्या पुनर्वसनाबाबत उपाय योजना सूचित करणे.
- फ) संशोधन आणि मूल्यमापन करणे.